

**O INFLUENȚĂ ROMÂNEASCĂ ASUPRA
LIMBILOR SLOVACĂ ȘI CEHĂ**

Petru CARAMAN*

În tezaurul lexical slovac, ca și în cel ceh, este bine cunoscut apelativul masculin *drak* (pl. *draci*), care se bucură de o largă răspândire pe tot teritoriul etnografic al respectivelor popoare, mai ales în lumea rustică**. Nu există colecție de basme cehă sau slovacă, unde să nu-l întâlnești la tot pasul. Evident, dată fiind perfecta omonimie a acestui apelativ – la forma lui singulară și chiar la plural – ia naștere de la sine întrebarea, dacă el nu are cumva origine românească. La prima vedere, s-ar părea că nu ne este îngăduit măcar a ne gândi la așa ceva. În adevăr, însuși faptul că el este general răspândit în ambele limbi slave occidentale menționate, ar constitui o dovadă peremptorie că o asemenea ipoteză nu se poate pune. Ea ne apare cu totul inacceptabilă, mai ales dacă avem în vedere limba cehă, întrucât cehii nu se învecinează cu românii și sunt situați la o apreciabilă distanță de ei. Iar a ne imagina că sursa de expansiune românească a exercitat o acțiune de iradiere atât de copleșitor de puternică asupra slovacilor vecini, încât să izbutească a inunda nu numai întreaga Slovacie, ci prin intermediul acesteia și tot teritoriul de limbă cehă, s-ar părea foarte greu de admis, dacă nu chiar neverosimil.

În ciuda acestor considerații, noi credem că nu numai ne este permis să punem o asemenea ipoteză, dar și că ea este foarte verosimilă. Iată o serie de argumente demne de luat în seamă, care vin în sprijinul acestei ipoteze:

1. În celelalte limbi slave, apelativul în chestiune nu mai e atestat nicăieri sub acest aspect fonetic. Vestigiile relatate de Miklosich

* Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași – România (1898-1980).

** O versiune în limba franceză a acestui studiu, ușor modificată, s-a publicat la Madrid cu mai bine de trei decenii în urmă. Vezi „Une influence roumaine sur les langues slovaque et tchèque”, în vol. *Logos Semantikos. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu*, vol. V, Madrid, Editura Gredos, 1981, p. 149-160. Punem în circulație acum textul românesc ce a stat la baza traducerii, păstrat între manuscrisele cărturarului (Ion H. Ciubotaru).

(драконъ – дракоунъ și derivatul său adjectival дракоуновъ)¹ sunt pe de o parte sporadice, iar pe de alta, prezintă un fonetism special, care ne îndepărtează mult de cel al apelativului ceh și slovac și care le circumscrie unei alte sfere de influență și anume exclusiv bizantină.

În câteva limbi slave moderne (dintre cele meridionale, slovena) și în toate limbile slave orientale, apelativul respectiv e cunoscut sub forma *drakón* și designează balaurul și zmeul basmelor populare. Prezentând același fonetism ca și primul din cele înregistrate de Miklosich, el se realizează la aceeași sferă sudică de influență bizantină.

2. Acest element lexical nu e de origine slavă, ci greco-latină: *δράκων*, *-οντος*; *draco*, *-onis*. Cea mai apropiată formă de aspectul slovac și ceh, dintre acestea două, este cazul rect al formei latine, deși nici cu aceasta nu se identifică.

3. Ceho-slovacul *drak* prezintă un fonetism absolut identic celui al românescului *drac*, care trebuie raportat, firește, la prototipul latinesc *draco*.

4. Un fapt de capitală importanță, care trebuie relatat, este că în cazul de față, atât la slovaci și cehi, cât și la români, este vorba de un termen *eminamente folcloric*. În adevăr, *drak* ne introduce în lumea fantastică a credințelor superstițioase ale slovacilor și cehilor, în mitologia lor populară. Aceste credințe au invadat epica populară a națiunilor respective și în special epica lor în proză și anume basmele și o anumită categorie de povești cu substrat mistico-realist.

5. Apoi, un alt fapt decisiv în această chestie, e că la români, cuvântul respectiv există în toate dialectele – dacoromân, meglenit și istroromân. Deci el trebuie raportat la acea străveche epocă, în care limba română încă nu se separase în dialecte, ceea ce înseamnă chiar pragul de jos al Evului Mediu. Vechimea mai mare a termenului la români, decât la cehi și slovaci, este așadar evidentă. Acești slavi l-au împrumutat deci în mod necesar din limba română. De altfel, de aiurea nici nu l-ar fi putut împrumuta. În adevăr, este exclus să-l fi primit de la vreun alt popor romanic, direct sau prin germani, fiindcă corespondentul lui *drak* prezintă la aceste popoare forme cu totul deosebite. Și nici din limba veche slavă comună nu l-au putut avea, fiindcă această limbă nu-l cunoștea; iar la epoca la care românii posedau deja termenul în limba lor, slovacii și cehii încă nu se detașaseră bine din complexul lumii slave ca popoare distincte.

¹ Franz Miklosich, *Lexicon paleo-slovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, 1862-1865, p. 175.

6. Dar ni se va riposta cu toată dreptatea: Cum au putut împrumuta slovacii și cehii de la români termenul folcloric *drak*, când conținutul său semantic pare a fi departe de a se identifica cu cel al termenului românesc perfect omonim *drac*? Căci, este drept, *drak* la cehi și slovaci designează *balaurul policefal* și chiar pe zmeul credințelor populare, în timp ce *dracul* românilor corespunde ca sens slovacului și cehului *čert*, adică pare a denumi o cu totul altă reprezentare mitologico-folclorică.

O asemenea semnificație însă – actuală – a termenului folcloric românesc nu infirmă nicidecum ipoteza unei influențe din partea românilor asupra slovacilor și cehilor și vom arăta de ce. Nu trebuie uitat că acest termen, fiind foarte vechi la români – ca unul care face parte chiar din fondul lexical de bază al limbii lor – este natural să reprezinte, sub aspectul semantic, o etapă mai evoluată față de cel slovac și ceh. Și anume, noi susținem că într-o primă etapă – aceea care ține de epoca veche românească – rom. *dracu* a avut exact același sens ca și ceho-slovenescul *drak*. Și nici nu se putea altfel, fiindcă acesta este însuși sensul etimologic al apelativului în chestiune: cf. lat. *draco* și vgr. *δράκων*, ambele designându-l pe șarpele fantastic de proporții gigantice. De la o vreme însă, sub influența a două mituri antice captate de creștinism, încă de la începuturile sale și integrate religiei lui Crist, *dracul* a început să fie imaginat de popor tot mai mult ca având figura unui șarpe și mai ales a unui șarpe uriaș sau balaur, până s-a ajuns la identificarea completă a balaurului cu diavolul. Unul din aceste mituri este mitul apollinic al dracontoctoniei, după care, zeul luminii (λόλλων δρακοντοκτόνος) – numai la câteva zile după ce s-a născut – l-a ucis pe uriașul șarpe Pyton. E ceea ce a dus la instituirea vestitelor jocuri pythice (τά πύνια άενλα sau simplu: τά πύνια) în onoarea lui Apollo, comemorând la Delphi victoria divină. Amintim, între concursuri, pe acela care avea loc între cântăreții din diferite instrumente muzicale – în special din liră și din flaut – evocând principalele faze ale luptei. În faimosul templu, consacrat acestui zeu la Delphi, unde se dădeau oracole inspirate de el, cică pielea înfricoșatului balaur acoperea trepedul Pythiei.

Mitul este de fapt o transpunere în formă alegorică a luptei dintre principiul lumii cerești, reprezentat de Apollo, și cel al întunericului – reflex al norilor negri și al furtunii – reprezentat de balaurul Python. E vorba deci, la origine, de un mit atmosferic, cu personificări ale elementelor naturii. Pe de altă parte, cum Apollo,

zeul soare, în Antichitatea greco-romană, întrupa în același timp și idealul frumuseții bărbătești, ca și al tinereții – dovadă, marele număr de statui antice, care se caracterizează tocmai prin ilustrarea acestor atribute – mitul nu poate fi separat pe tema de basm universal răspândită despre Făt-Frumos, învingătorul balaurului. Astfel, eroul uman al basmului, fiind incarnația tipului ideal de frumusețe și totodată de vitejie, pusă-n slujba dreptății, monstrul – prin contrast cu el – ne apare drept personificarea urâteniei și a forței distrugătoare. În cadrul religiei creștine, mitul în chestiune a devenit cunoscuta legendă hagiografică a Sfântului Gheorghe dracontoctonul, care poate fi văzută în mai toate bisericile și mănăstirile, la români ca și la alte popoare creștine, în special la cele de rit ortodox. În atmosfera pur creștină, unde a fost atras vechiul mit, principiul întunericului și al urâteniei, reprezentat de balaur, n-a întârziat de a se identifica complet cu principiul răului, patronat și incarnat de diavolul însuși. Sfântul Gheorghe, marele mucenic creștin – străpungând cu sulița sa balaurul – îl ucide de fapt pe dracul.

Al doilea mit, precreștin și acesta, dar cu totul deosebit de cel mai sus relatat, poate fi numit *mitul biblic*, dat fiind că însăși sfintele scripturi ale religiei creștine și anume chiar prima carte din Vechiul Testament – a *Genezei* – este cea care l-a făcut popular în toată lumea creștină. Și trebuie să accentuăm că, aici, n-a rămas în ipostaza unei simple legende, ci a devenit dogmă; ba încă dogma despre care se poate afirma că stă la baza credinței creștine. De aceea, a și exercitat el în popor o influență mai pregnantă încă decât primul mit. Este mitul diavolului, care – pentru a-i seduce pe cei dintâi oameni, trăitori în grădina raiului – a luat chip de șarpe și i s-a arătat Evei, îndemnând-o să mănânce fructe din mărul oprit și să-i deie și soțului ei, lui Adam. Am subliniat caracterul de dogmă al acestui mit, pe care e clădit întregul edificiu al religiei lui Crist. El prezintă o capitală importanță pentru orice credincios creștin, dat fiind că oferă explicația păcatului originar al neamului omenesc.

Teologii, cu deosebire în timpurile mai noi, au căutat să-i dea interpretări figurate, în tendința lor de a-l scoate din sfera mitologică. Cei mai mulți dintre slujitorii altarelor însă, precum și marile mase de credincioși creștini, la cele mai multe popoare – complăcându-se în legendă și mit – au primit mitul din cartea *Genezei* „ad litteram”. De aici, consecința logică, că Dumnezeu – în marea sa bunătate – s-a îndurat și acum aproape 2000 de ani, l-a trimis pe pământ pe fiul lui, pentru ca, prin

jertfa sa, suferind tot felul de chinuri, care au culminat cu moartea pe cruce, să-i scape pe oameni de moștenirea grea a păcatului strămoșesc; să răscumpere prin suferințele sale păcatul lui Adam și al Evei.

Așa stând lucrurile, nu e de mirare că – încă din primele secole ale creștinismului și de-a lungul întregului Ev Mediu și modern, până-n zilele noastre – iconografia creștină a reprezentat, în cele mai variate chipuri, mitul păcatului originar. Ne este familiară tuturor figurația naivă cu un măr încărcat de fructe, în jurul căruia este încolăcit un balaur uriaș, iar de o parte și de alta a pomului, stând goi Adam și Eva, în timp ce șarpele o îmbie cu ochi vicleni pe Eva să guste din mărul oprit. Icoanele și frescele bisericilor, ca și ale mănăstirilor românești – începând cu cele mai vechi și sfârșind cu cele ale timpului nostru – ne înfățișează toate mitul acesta. Și nu numai bisericile și mănăstirile românilor, ci și ale altor națiuni. La noi însă această temă iconografică abundă într-o măsură excepțională. Ea ar putea constitui un foarte atrăgător subiect pentru un etnograf sau pentru un istoric al artelor. E de mirare chiar că până-acum acest subiect nu și-a găsit încă, la noi, specialistul competent, care să fie ispitit a-l pune în lumina științifică cuvenită.

Ceea ce am vrut să relevăm în mod special, este marea popularitate a temei biblice cu mitul păcatului originar, în care șarpele are rol principal, identificându-se în chipul cel mai desăvârșit cu diavolul. Dar românii – încă de la formarea lor ca națiune romanică distinctă – și-l reprezentau pe diavol în mod obișnuit altfel decât sub chip de șarpe și anume sub imaginea unui țap cu copite, cu coarne, cu urechi mari ascuțite și cu coadă, având în același timp și trăsături antropomorfe. E tipul clasic al satirului din mitologia greco-romană. În treacăt fie spus, noi nu suntem de părere că această reprezentare a principiului răului trebuie atribuită exclusiv mitologiei vechi grecești; ci avem convingerea că ea caracteriza mai multe popoare ale Antichității. Altfel, ar fi greu de explicat faptul că ea este comună tuturor popoarelor Europei. Că noi o cunoaștem pe cale documentară mai ales de la grecii antici, aceasta se datorește împrejurării că ei, ca popor de înaltă cultură cum erau, au putut înregistra și transmite viitorului, pe cale literară, precum și pe cale plastică, imaginea în chestiune; în timp ce altele, care nu aveau cultura grecilor, n-au putut-o transmite mai departe prin mijloacele culturii superioare, ci numai pe calea tradiției orale de esență folclorică. Nu trebuie uitat însă că satirii erau personaje mitologice din cortegiul zeului Dionysos, al cărui cult avea foarte intime aderențe cu unele credințe

religioase ale tracilor și ale frigienilor. Mitografi antichi – bazându-se pe anumite mituri și legende în legătură cu peregrinările zeului vinului – vorbesc adesea despre originea tragică a acestui cult. În special, despre sărbătoarea Dionysiacelor triennale – τὰ τριε – τηρικὰ Διονύσια – se credea că au pătruns la greci din Tracia. Ba chiar însuși instituirea lor era atribuită lui Orfeu, despre care legendele antice povestesc că ar fi fost de neam trac. Amintim apoi, și de epitetul *Sabázios*, de origine traco-frigiană, pe care-l întâlnim uneori în monumentele literare vechi grecești designându-l pe Dionysos sau însoțindu-i numele. Așadar, e foarte probabil ca reprezentarea mitică de satir a diavolului să fie, la români, chiar o moștenire tragică. De ce nume se vor fi servit vechii români, de la începutul Evului Mediu, pentru a denumi acea reprezentare a spiritului răului – continuatoarea satirului antic – nu putem ști. Nu este exclus ca ea să fi fost designată printr-un termen de origine dacică, necunoscut nouă azi. Dar și mai probabil e ca termenul să fi fost de origine grecească. Ne gândim în special la δαιμων și la διαβολος. E drept că noi le avem de mult pe amândouă aceste apelative în limbă sub forme ca *demon*, *dimon*; *diavol*, *ghiavol*. Dar, totuși, acestea amândouă par a fi destul de târzii. În adevăr, dacă pe διαβολος l-am fi primit în etapa formării noastre ca popor – adică dacă el ne-ar fi venit direct din sursă romană de la *diabolus* – ar fi trebuit să sune cu *l* rotacizat, deci *ghiáor* sau *ghiáur*. Să presupunem că forma rotacizantă a existat cândva, dar a fost mereu frânată de frecvența transmisiunii acestui termen în popor pe cale oficială, bisericească? Mi se pare nesatisfăcătoare o asemenea explicație. Ori mai degrabă să presupunem că forma rotacizantă a existat cândva, dar a dispărut de la un timp, substituindu-i-se complet forma oficială?

Acest personaj important al mitologiei populare românești mai cunoaște și numeroase alte nume, în special eufemistice sau exorcizante – de obicei în formă perifrastică; totuși e foarte greu de spus dacă vreunul din ele ar putea fi acceptat ipotetic ca nume originar. Faptul, pe care am vrut să-l relatăm cât mai clar cu putință prin această discuție, este că reprezentarea de tipul antic a diavolului-satir – în etapa străveche românească – nu era designată prin numele *dracu*, ci printr-un altul. Termenul *dracu* denumea numai balaurul, care era mai mult decât un monstru fantastic cu puteri supranaturale, dat fiind că el implica și atribute demoniace. Dar în momentul când reprezentarea balaurului din mitul apolinic și din cel biblic, designată de vechii români *dracu*, a

ajuns să se identifice – în ce privește semnificația sa – cu reprezentarea antică a diavolului-satir, s-a întâmplat un interesant fenomen lingvistic: confuzia de conținut a celor două reprezentări figurate, ambele imaginând în două moduri diferite unul și același personaj demoniac, a antrenat, precum era și natural, confuzia de nume. Din acel moment, numele *dracu* al monstrului din cele două mituri (mitul biblic și mitul apolinico-hagiografic) a început a fi utilizat tot mai frecvent pentru a denumi o altă reprezentare mitică antică, foarte adânc înrădăcinat în sufletul popular și anterioară reprezentării, care avea ca substrat mitul apolinic și mitul biblic. Astfel, a avut loc transferarea numelui *dracu* de la reprezentarea demonului-balaur asupra reprezentării demonului-satir, substituind de la o vreme, în mod definitiv, vechiul nume al acestuia din urmă.

Când apelativul *dracu* a ajuns să fie raportat la diavol – adică la ființa supranaturală, care personifica răul prin contrast cu principiul binelui ilustrat de Dumnezeu – reprezentarea fantastică a monstrului cu chip de șarpe gigantic și *policefal*, a trebuit să fie denumită printr-un alt termen. Acesta e apelativul „balaur”, care pare autohton, dar a cărui origine e încă necunoscută. Sau, e designat prin termenul *zmeu*, care e de origine slavă. În basmele slovace și cehe, acest personaj mitic este o apariție extrem de frecventă. Nu există nici o colecție de basme, unde să nu-l întâlnim.

Părăsind acum domeniul folcloric – la care am făcut apel numai pentru a putea urmări și înțelege just un fenomen lingvistic românesc – să examinăm acest fenomen exclusiv în evoluția lui semantică. El prezintă două etape tranșant distincte:

I. Etapa veche, când *dracu* avea la români sensul de *balaur* și de *zmeu*, adică sensul său etimologic, care e comun la un mare număr de popoare europene, aparținând diferitor familii;

II. Etapa medievală târzie, când *dracu* capătă sensul de *diavol* sau de demon răufăcător, adică denumește personajul mitico-folcloric, care în credințele poporului român incarnează principiul răului. Evident, împrumutul slovac și ceh nu a putut avea loc în cursul etapei a doua, căci atunci *drak* ar fi trebuit să denumească în limbile acestor două popoare – întocmai ca și omonimul său românesc – personajul mitico-folcloric al diavolului. Ci el reprezintă influența, asupra căreia s-au scris destul de multe studii, care, încă din cursul secolului al XIX-lea până azi au avut ca obiect reflexul de ordin lingvistic – iar uneori, deși mai rar, și pe cel etnografic – al migrației păstorilor români în lumea

carpato-slavă. Marea majoritate a acestor investigații se datoresc cercetătorilor slavi, mulți din ei aparținând chiar vreuneia din națiunile, la care vechea și masiva peregrinare românească a lăsat urme în cultura populară, urme consemnate într-un mod atât de incontestabil de limba lor. Nu e vorba aici de transhumanță păstorească, ci de o migrațiune de mare amploare, de tipul transgresiunii metanastasice, în urma căreia o întreagă națiune pleacă în căutarea de pășune, dincolo de sfera pădurilor – pe culmea plaiurilor – adică un gen de amplă schimbare a vechilor sale așezări. În special cehii au fost preocupați de acest subiect în legătură cu grupul dialectal morav: „moravské Valašsko”. Există însă și unele contribuții românești, începând cu cea a lui T. T. Burada², care e cea mai veche. Dar se poate afirma că problematica neobișnuit de complexă a acestui fenomen etnografic și istorico-lingvistic e departe de a fi fost epuizată. Cea mai veche cronică rusă ne vorbește despre *vlahii*, care locuiau în regiunea dunăreană, unde au venit în conflict cu *Ugrii Albi* și chiar cu slavii, raportându-i cronologic cam pe la finele secolului al IX-lea, ceea ce ne apare ca foarte verosimil³.

Unde anume s-a stabilit contactul dintre poporul român și cel slovac? Firește, în partea de nord a teritoriului dacic, unde – de la așezarea lor pe versanții Carpaților nordici și-n câmpiile de la poalele acestora – slovacii au devenit vecinii imediați ai românilor. Dar oare, o radiație lentă a influenței românești, care să fi avut loc exclusiv pe cale obișnuită a interferențelor de la frontiera etnografică, ar fi putut ea duce la o realizare ca aceea a infiltrării unui termen așa de important, pe un teritoriu atât de vast, cuprinzând toată Slovacia și toată Cehia? Fără să contestăm această influență de tipul osmotic, care este cea normală, trebuie să o avem în vedere cu precădere pe o alta, care a existat paralel cu prima și care ieșea cu totul din comun, depășind-o cu mult. Așadar, singura care explică fenomenul este marea migrație păstorească a vechilor români de-a lungul Carpaților nordici, pe care aceștia i-au străbătut cu turmele până la ultimele lor ramificații, în căutarea de pășuni bune. Astfel, ei au cutreierat nu numai toată Slovacia muntoasă, ci au pătruns și pe o bună parte din teritoriul de limbă cehă, în Moravia. O asemenea infiltrație oferea, evident, alte posibilități de influență decât cele de tipul obișnuit.

² Teodor T. Burada, *O călătorie la românii din Moravia*, în „Arhiva”, anul V, numerele 5-6, Iași, 1894, p. 266-293.

³ Louis Léger, *Chronique dite de Nestor*, Paris, 1884, p. 8.

Pe de-altă parte, nu e vorba aici de o penetrație izolată a unui termen, ci de un întreg repertoriu lexical românesc: în primul rând toată terminologia păstorească, prin elementele ei cele mai însemnate, precum și un număr apreciabil de altele din domeniul vieții spirituale. În cadrul acestei mari influențe – exercitate de păstorii români asupra slavilor din zona Carpaților nordici, pe care aceștia i-au străbătut până la capăt – se plasează și apelativul *drak* al slovacilor și cehilor. O dovadă concretă că fixarea lui la aceste popoare – cu rădăcini împlântate atât de adânc în limbile lor, ca un ecou al credințelor folclorice – trebuie pusă pe seama acelei vechi migrații românești o constituie faptul că o dâră adâncă – neștersă până azi – a acestei influențe marchează drumul ciobanilor noștri către Slovacia și Moravia. O aflăm chiar în limba ucrainenilor și polonilor subcarpatici în remarcabilele studii ale savantului polon Lubomir Sawicki, intitulate: *Szalaśnictwo na Wołoszczyźnie Morawskiej*, care a apărut întâi sub titlul *Wędrowki pasterskie w Karpatach*⁴, apoi continuate în *Materjały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne*, tom XIV, Kraków, 1919, p. 81-136. În zadar, unii autori au căutat să reducă proporțiile acestei influențe. Ea este în adevăr de o uimitoare bogăție în termeni specific ciobănești. Între aceștia, însuși eminentul etnograf bulgar Cristo Vakarelski⁵ a comis o asemenea eroare, prezentând o serie de cuvinte ca având origine bulgară, în timp ce ele sunt curat românești! Cităm între acestea: *urda-vurda*, *gruda*, *kața*, *kačulka*, *kaškaval*, *kebe*, *kilér*, *kofo*, *kulastra*, *mărléne* etc. Înainte de el încercase să facă același lucru dr. D. Crârnjală⁶.

Apelativul *drak*, cu sensul de balaur, ne este atestat de o colecție de basme ucraino-carpătice, de unde a fost înregistrat și de lexicograful Želechovskyj⁷. E o influență exercitată asupra limbii ucrainenilor și polonilor carpațieni. O urmă a lui o aflăm într-un basm cules de S. Czambel dintr-un sat din Slovacia, cu numele Slovenská Ves, locuit în majoritate de populație polonă. Și anume, o aflăm sub forma *dragoš* < *drakoš < *drak* + suf. -oš/, cu sensul de *balaur înaripat*,

⁴ Cf. *Sprawozdania tow. nauk*, Warszawa, 4, 79, 1912, p. 106.

⁵ Cf. *Milchverarbeitung und Milchprodukte bei den Bulgaren*, în *Vichwirtschaft und Hirtenkultur – ethnographische Studien*, hgg. Von László Földes, Akad. Kiadó, Budapest, 1969, p. 547-573.

⁶ D. Crârnjală, *Rumunské vlivy v Karpatech se zvláštním zřetelem k moravskému Valašsku*, V, Praha, 1938.

⁷ Evgheni Jelehovski, *Malorusko-nimețkii slovar*, t. I, Lvov, 1886, p. 203.

având douăsprezece capete. E vorba de o reprezentare mitico-fantastică, în care fuzionează imaginea balaurului propriu-zis cu cea a zmeului. Basmul povestește cum un tânăr viteaz – însoțit de trei animale puternice, foarte devotate lui – trecând printr-un oraș mare înveșmântat în doliu, întrebă pe hangiul la care trăsese ce s-a întâmplat acolo. Acesta i-a spus că fiica regelui din țara aceea fusese blestemată – încă de când era în pântecele mamei sale – să fie răpită de un zmeu și că tocmai atunci se împlinea sorocul, așa că „*dragoš* o dvanac głowów mo priśc po num...” („*balaurul* cu douăsprezece capete are să vină după dânsa...”) Cf. S. Czambel, *Sl. reč*, p. 455. Dar iată mai departe scena cu apariția balaurului-zmeu, care vine să-și ia victima, ce-i fuse destinată, pe nefericita prințesă: „... jak ten dragoš z dvanac głowani lećol, tak še strommü volači...” („...așa mi-ți zbura de avan balaurul acela cu douăsprezece capete, încât se răsturnau copacii...”) – cf. *ibidem*. Apoi, prin vicleșug, viteazul prinde mâinile zmeului în despicătura unui copac – chipurile, ca să-i îndrepte degetele, după cum le fusese înțelegerea – „...že ma dragoš krive palce” („...pentru că are zmeul degetele strâmbe...”). În fine, eroul poruncește credincioaselor sale slugi – lupului, ursului și leului – să-l facă mici fărâme pe înfricoșatul zmeu: „...roztargajce dragoša!...” („sfâșiați zmeul!”) – cf. *ibidem*.

Credem că forma derivată *dragoš* a existat de asemenea la slovaci în trecut, dacă nu chiar și astăzi pe undeva, în graiul dialectal, alături de prototipul său general răspândit *drak*. Este ceea ce ne face să credem că numele domnului descălecător al Moldovei, *Dragoș*, care era originar din regiunea Maramureșului – adică de acolo, unde lumea românească se hotărniceste cu Slovacia – nu trebuie raportat etimologiceste ca obișnuitul prenume omonim la vsl. *Dragoš* < epit. *Драгъ* + suf. *-oš*. Fonetismul apelativului și al numelui în chestiune – cu transformarea consonantei „fortis” afonă în „lenis” sonoră – se datorește faptului că în urma atașării sufixului *-oš*, a rezultat un derivat bisilabic, ceea ce a făcut ca consonanta *k* să cadă în silabă neaccentuată, devenind astfel „lenis” și totodată fonică. Așadar, identitatea fonetică a numelui voievodului întemeietor de țară, cu numele general cunoscut, la noi, *Dragoș*, de origine pur slavă – în lumina ipotezei noastre – ne apare ca o simplă coincidență. Nu-i mai puțin adevărat însă că apelativul în chestiune, odată ce a devenit nume de monarh, a putut consolida popularitatea celui alt nume, de origine veche slavă, care avea substrat afectiv prin excelență. Apariția lui i-a asigurat o răspândire geografică și

o frecvență mai mare ca înainte pe cuprinsul Moldovei. Antroponimul voievodal este dintre acelea care se atribuiu băieților, ca un fel de „nom de guerre”, sau mai precis, ca un „nomen terrificans”, care, la un comandat de oaste, avea menirea să semene groaza printre dușmani la auzul lui. Obiceiul de a se da astfel de nume băieților era în trecut cunoscut multor națiuni din Europa; dar mai ales avea el o veche și adânc înrădăcinată tradiție la popoarele din Orientul apropiat, cu deosebire la turco-tătari și arabi.

În ce privește cronologia împrumutului termenului folcloric *drak* la slovaci și cehi, ea nu poate fi separată, firește, de cea a mării influențe românești asupra slavilor carpatici în general și asupra acestor două popoare în particular. E vorba de menționata influență – păstorească prin excelență – pe care au iradiat-o mase compacte de ciobani români în cursul migrației lor de-a lungul întregului lanț al Carpaților nordici, prin lumea slavă întâlnită în calea lor. Cei ce s-au ocupat cu studiul acestor migrații, sunt toți de acord că ea este de o vechime respectabilă și au raportat-o, cronologic, la Evul Mediu. Dar Evul Mediu este una din cele mai lungi epoci din istoria popoarelor Europei, așa că nu e deloc indiferent, când anume pe parcursul lui se stabilește perioada evenimentului în chestiune.

Ipotezele diverșilor cercetători se deosebesc sensibil când e vorba să determine mai precis momentul istoric când a început migrația românească și mai ales cât a durat ea. În orice caz, putem afirma că indiferent de timpul când stabilesc ei evenimentul respectiv, chiar dacă-i avem în vedere pe cei care îl raportează la datele cele mai vechi, propun date prea târzii pentru migrația păstorească a românilor spre vest. Ea a avut loc cu mult mai timpuriu. Existența acestui apelativ cu sensul de *diavol*, în toate dialectele limbii române, ne indică foarte clar că el nu putea pătrunde la slovaci și cehi decât înainte de separarea românilor în grupe dialectale, căci numai în epoca aceea veche și încă nu chiar la sfârșitul ei, acest apelativ îl designa la români pe balaur și pe zmeu.

La datele, când diferiții cercetători ai mării migrații românești raportează acest eveniment, *drac* nu mai însemna demult *balaur* sau *zmeu*, ci exclusiv *diavol*. Noi susținem că ea a precedat-o pe cealaltă mare migrație spre vest a unei ramuri ucrainene. După noi, valul expansiunii compacte ucrainene – revărsându-se în aceeași direcție și pe aceleași căi – s-a statornicit în regiunile subcarpatice, străbătute pân-atunci de-a lungul anilor de ciobanii români, și astfel această populație slavă a blocat drumul vechi al mării migrații românești.

Aceasta a avut de efect că românii aflători spre îndepărtatul vest pe linia Carpaților, nemaivând contact direct cu marea masă etnică românească de pe cuprinsul Daciei, au fost izolați în mijlocul lumii slave. Rezultatul a fost că treptat ei s-au deznaționalizat, pân-au dispărut complet ca națiune distinctă: unii s-au cehizat, alții s-au polonizat, alții s-au slovacizat, iar alții s-au ucrainizat, dispărând în cele din urmă total etnicește. Ei au exercitat însă puternice influențe asupra acestor popoare, ceea ce se poate constata în limbă, obiceiuri și datini, costume etc. În special însă în viața ciobănească au lăsat urme adânci: atât în tehnica acestei profesii – instrumente și unelte de tot felul, fabricarea variatelor produse lactice – cât și în terminologia păstorească, deosebit de bogată și existentă până-n zilele noastre.